

ДІЇ В ЧУЖОМУ ІНТЕРЕСІ ЯК ПІДСТАВА ВИНИКНЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

<https://doi.org/10.32849/24096-9201.2019.19.16>

Заїка Ю. О.,

доктор юридичних наук, професор, старший науковий співробітник відділу юрисдикційних форм правового захисту суб'єктів приватного права, судоустрою та судочинства НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України

Розглядаються питання захисту майнових інтересів третіми особами без доручення. Аналізуються умови виникнення зобов'язань по відшкодуванню шкоди особам, що діють в чужому інтересі. Пропонується дії в чужому інтересі розглядати як квазідоговор в розділі договірного права.

Ключові слова: зобов'язання, підстави виникнення зобов'язань, дії в чужому інтересі, компенсація витрат.

У ст. 241 ЦК України передбачені правові наслідки вчинення правочинів з перевищенням повноважень, тобто йдеться про випадки, коли особа вчиняє юридичні дії від імені іншої особи з перевищенням наданих повноважень або такі повноваження є лише уявними.

Особа може вчиняти в інтересах іншої особи не лише юридичні дії взагалі без будь-яких повноважень, а й фактичні. Такі правовідносини регулюються гл. 79 ЦК України «Вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення». Відносини такого характеру були достатньо поширеними у роки Великої Вітчизняної війни, оскільки без догляду залишалося майно осіб, евакуйованих в інші райони, закликаних до лав діючої армії, переведених разом із підприємством в іншу місцевість. У таких випадках сусіди, друзі відсутніх нерідко і без спеціального доручення піклувалися про їх майно (охороняли, доглядали худобу, сплачували грошові платежі тощо) [1, с. 312]. В сучасних умовах – тимчасової окупації Республіки Крим, встановлення особливого статусу Донбасу певна кількість населення змушена покинути місця постійного проживання, залишивши там своє майно, у тому числі і нерухоме. Закони України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15 квітня 2014 р., «Про створення необхідних умов для мирного врегулювання ситуації в окремих районах Донецької та Луганської області» від 6 жовтня 2017 р., «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» від 18 січня 2018 р. становлять політичну складову захисту прав і інтересів громадян, проте важливими є й цивільно-правові засоби захисту їх майнових прав, передбачені у гл. 79 ЦК України.

Актуальність розробки проблем цивільно-правового регулювання відносин, що виникають внаслідок дій в чужому інтересі без доручення, зумовлюються низкою факторів нормативно-правового, економічного, морального та правозастосовчого порядку.

Вагомий внесок у розробку цього інституту і в розвиток доктрини внесли такі вітчизняні вчені, як: Д. В. Боброва, В. А. Васильєва, С. Н. Ландкоф, Є. О. Мічурін, Л. О. Отрадна, Є. О. Харитонов, В. В. Цюра, В. М. Зубар, а також науковці ближнього зарубіжжя – І. Б. Новицький, В. О. Рясенцев, Д. О. Алексеєнко, Д. А. Баликін, О. М. Єгорова, К. В. Карпов, Є. О. Мельник, Н. О. Свалова та інші, проте сучасні реалії зумовлюють потребу перегляду окремих сталих положень правового регулювання цього інституту.

Основна *мета* статті – комплексний аналіз та вивчення правовідносин, що виникають у зв'язку з діяльністю в чужому інтересі без доручення, визначення умов виникнення зобов'язань із відшкодуванням витрат особі, яка такі дії вчинила, розробка пропозицій, спрямованих на вдосконалення чинного законодавства.

Інститут вчинення дій у майнових інтересах іншої особи без її доручення був відомий ще римському приватному праву. В Дігестах Юстиніана в титулі У «Про ведення справ» (De negotiis gestis) зазначається, що якщо хтось вів справи відсутньої особи, навіть якщо останній про це не знав, і поніс при цьому витрати з користю для справи або прийняв на себе інші зобов'язання, пов'язані із відсутньою особою, то він має право на позов [2, с. 212].

У першому кодифікаційному акті приватного права у Європі, який діяв на територіях Східної Галичини та Буковини, що перебували у складі Австро-Угорської імперії – Цивільному кодексу Галичини 1797 р., у третій частині, присвяченій зобов'язальному праву, після загальних положень про договори та окремі види договорів (дарування, позички та позики, міни, купівлі-продажу, майнового найму, алеаторних або ризикових договорів) у дванадцятому основному розділі виокремлено – «договори, що презюмуються» (Contractibus pærfumtis) [3, с. 230]. У Загальному цивільному уложенні Австрійської імперії 1811 р., чинному на західноукраїнських землях навіть після їх долучення до складу міжвоєнної Польщі, діяльність без доручення розглядалася в інституті договору

доручення. Так, у гл. 22 «Про уповноваження і інші випадки ведення справ» у ст. 1036 «Ведення чужої справи без доручення у випадку необхідності» зазначено, що тому, хто вів без доручення чужу справу для запобігання очікуваної шкоди, особа зобов'язана відшкодувати необхідні і доцільно здійснені витрати [4, с. 1113].

У ЦК УРСР 1922 р., як і у ЦК УРСР 1963 р., цей інститут не передбачався, хоча потреба регулювання таких відносин була очевидною. У чинному законодавстві зобов'язання, що виникають із дій, які вчиняються однією особою в майнових інтересах іншої без спеціального доручення, розглядаються як спеціальний вид недоговірної зобов'язання. Внаслідок таких дій виникає право вимагати від особи, в інтересах якої вони вчинялися, відшкодування понесених у зв'язку з ними витрат (ст. 1158–1160 ЦК).

До групи зобов'язань, що не мають ознак правової відповідальності, належать правові норми, що передбачають покладання на особу додаткового обов'язку майнового характеру внаслідок заподіяння шкоди або вчинення інших дій, що не містять ознак правопорушення. Це, зокрема, обов'язок компенсувати шкоду, заподіяну у стані крайньої необхідності (ч.1 ст. 1171 ЦК України); обов'язок компенсувати шкоду, заподіяну діями інших осіб (ст. 1172, 1178, 1184 ЦК); обов'язок компенсувати шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки (ст. 1187 ЦК) [5, с.154]. До цієї групи потрібно включити і зобов'язання, які виникають у особи, в інтересах якої були вчинені дії без її доручення. Норми цього інституту потребують особливої уваги. З одного боку, законодавець повинен сприяти розвитку етичних засад існування суспільства, надавати підтримку й охороняти майнові права та інтереси осіб, які за відсутності правових підстав лише завдяки своїй високій свідомості надають допомогу іншим особам. З іншого боку, необхідно встановити чіткі межі втручання в чужі справи, оскільки добрі наміри однієї особи можуть виявитися несприятливими для іншої.

При вчиненні дій у майнових інтересах іншої особи без доручення, по суті, виникають два види правовідносин: квазіконтрактні – з вчинення юридичних і фактичних дій в інтересах іншої особи без наданих нею повноважень і квазіделіктні – з відшкодування витрат, які особа понесла при вчиненні фактичних дій в чужому інтересі з метою запобігання шкоди або зменшення її розміру.

Мета цивільно-правового інституту вчинення дій у майнових інтересах іншої особи без її доручення – урегулювати відносини, що виникають при охороні однією особою інтересів іншої без спеціальних на те повноважень, захистити майнові інтереси особи, яка вчиняє ці дії. Певним перебільшенням нам видається висновок окремих авторів, які серед іншого мету цього інституту вбачають «в стимулюванні особи діяти з метою усунення або зменшення майнових витрат інших осіб» [6, с. 966], оскільки виплату винагороди особі, яка діяла в чужому інтересі без доручення, законодавець не передбачає, а йдеться лише про гарантії захисту майнових інтересів особи, яка вчиняє такі дії.

Невиправдано зміщують акцент і науковці, які вважають, що метою цього інституту є «захист сфери прав приватної особи від необґрунтованого втручання» [7, с. 9].

Суб'єктами зобов'язань, що виникають із вчинення дій у майнових інтересах іншої особи без її доручення, є особа, яка вчиняє ці дії, та особа, в інтересах якої вони вчиняються. І. Б. Новицький слушно зазначає, що помилка відносно особи –власника майна не впливає на суть зобов'язань, які виникають [8, с. 342].

Виникнення зобов'язань і, відповідно, настання правових наслідків можливо лише за наявності відповідності вчинених дій певним умовам, передбаченим законом, а саме:

1) майновим інтересам особи загрожувала реальна небезпека настання невігідних для неї майнових наслідків. Утворюючим елементом у структурі приватного охоронюваного законом інтересу є усвідомлення суб'єктом необхідності в отриманні блага [9, с.162]. В контексті ст. 1158 ЦК України йдеться виключно про «майнові інтереси». Дії, які вчиняються з охорони інтересів майнових, як і немайнових благ, диспозицією даної статті не охоплюються, і відповідні правовідносини не регулюються;

2) між учасниками правовідносин, що виникають, відсутні будь-які договірні відносини. Якщо існує певний договір (оренди, перевезення, доручення, зберігання, охорони тощо), то відносини регулюються нормами відповідного договору, оскільки на контрагента покладається низка обов'язків, в тому числі і щодо збереження та охорони переданого у володіння майна. Не можуть вважатися вчиненням дій у майнових інтересах іншої особи без її доручення випадки, коли ті чи інші дії, хоча і не передбачені безпосередньо договором, повинні або можуть вчинятися на основі спеціальних норм закону. Так, залізниця вправі реалізувати вантаж, що надійшов, у разі перебування його на станції понад граничні терміни зберігання (п. 48 Статуту залізниць України); підрядник зобов'язаний відмовитися від договору, якщо використання недоброякісного або непридатного матеріалу загрожуватиме життю та здоров'ю людей чи призводить до порушення екологічних, санітарних правил, правил безпеки людей та інших вимог (ч. 2 ст. 848 ЦК України) тощо;

3) вчинення дій з відвернення небезпеки від майна: не входить до кола службових обов'язків особи, яка ці дії вчинила (дії працівників підрозділів служби надзвичайних ситуацій, експедитора, охоронця, сторожа та ін.); не пов'язане із статутною діяльністю певної організації (наприклад, благодійного фонду); не впливає із прямих вимог закону (покладання певних обов'язків на батьків, опікунів малолітніх дітей);

4) юридичні чи фактичні дії вчиняються саме в інтересах іншої особи, тобто особа, яка їх вчиняє, не має свого самостійного інтересу, і такі дії є вигідними лише для іншої особи.

Для виникнення зобов'язань у майнових інтересах іншої особи без її доручення надзвичайно важливою є така суб'єктивна ознака, як усвідомлення однієї особою спрямованості своїх дій в інтересах іншої. Одна особа повинна здійснювати дії в інтересах іншої особи свідомо, не маючи на меті надання їй безоплатних послуг [10, с. 890].

Якщо особа вважає справу своєю і вчиняє певні дії не тому, що бажає піклуватися про чужий інтерес, а керуючись виключно своїми інтересами, то, відповідно, і положення цього інституту не можуть застосовуватися. Так, якщо співвласник виконує ремонт речі, такі правовідносини будуть регулюватися відповідними нормами інституту права спільної власності;

5) дії, які вчиняються, є правомірними, тобто вони не суперечать чинним законам та підзаконним актам, не ставлять за мету досягнення протиправної мети. Не може виникнути зобов'язання, якщо особа несе витрати, пов'язані із вчиненням протиправних дій (зберігає вилучені із обороту речі; майно, яким незаконно заволоділи тощо) ;

6) дії, які вчиняються в інтересах іншої особи, не повинні суперечити фактичним намірам власника. Наприклад, власник покинув худобу чи іншу тварину, а інша особа почала про них піклуватися;

7) особа, яка вчиняє такі дії, позбавлена можливості повідомити про це зацікавлену особу й отримати від неї певні вказівки. Так, Святошинський районний суд м. Києва відмовив у задоволенні позову про стягнення здійснених витрат на утримання квартири, оскільки «позивач знав, де проживає відповідачка та мав достатньо часу, щоб повідомити її про суми нарахованих до сплати комунальних платежів та не довів, що була відсутня можливість повідомити відповідача про необхідність сплати конкретної суми комунальних послуг». Відповідно, суд не знайшов підстав для застосування положень гл. 79 ЦК України [11];

8) дії, які вчиняються, за своїм характером становлять не лише користь для особи, а є єдиною можливістю попередження, усунення або зменшення невігідних наслідків для неї у вигляді знищення чи пошкодження майна, неотримання звичайних доходів чи прибутків тощо. Проста «корисність» дій не може бути підставою для виникнення зобов'язання при несхваленні дій, оскільки зацікавлена особа, наприклад, із матеріальним міркувань не мала можливості їх вчинити самостійно і, відповідно, позбавлена можливості відшкодувати витрати, пов'язані із їх вчиненням іншою особою (наприклад, проведення капітального ремонту даху);

9) особа, яка вчиняє дії, не має за мету набутти вигоду для іншої особи, збільшити її майно чи надати йому додаткових якісних ознак, її мета – попередити, усунути або зменшити невігідні майнові наслідки;

10) дії вчинялися з метою захисту дійсних, а не вигаданих інтересів. Так, Печерський суд м. Києва своїм рішенням від 13 червня 2016 р. відмовив у задоволенні позову щодо відшкодування витрат з орендної плати за землю, зазначивши, що у зв'язку із закінченням терміну дії договору оренди у позивача відсутні правові підстави для сплати будь-яких платежів і, відповідно, вимагати відшкодування на підставі ст. 1160 ЦК [12];

11) понесені особою витрати повинні бути виправданими обставинами, за яких були вчинені дії. Звичайно, якщо, відвертаючи небезпеку від речі, особа витратить коштів значно більше, ніж її вартість, то виникають сумніви у необхідності вчинення таких дій. Тому в цьому випадку розмір відшкодування має обмежуватися реальною вартістю майна, яке було збережене, або розміром відвернутої шкоди.

Доцільність означає, що дії мають бути виправдані в ситуації, яка склалась, що особою, яка веде справу, обрано варіант дій, який враховує інтереси володільця блага, інших заінтересованих осіб, а також інтереси суспільства. Доцільність дій має оцінюватися за об'єктивними критеріями, однак при цьому мають бути враховані й особисті якості особи, яка діє (вік, досвід, навички тощо) [13, с. 20].

Які правові наслідки настають, якщо, незважаючи на всю доцільність і розважливість дій, позитивного результату не досягнуто? Скажімо, за відсутності власника на тимчасово окупованій території сусіди полагодили виламані двері, але згодом зловмисники знову їх зруйнували, проникли у житлове приміщення і викрали домашнє майно. Незважаючи на відсутність позитивного результату витрати, які понесла особа, вчиняючи дії в інтересах іншої особи без доручення, повинні бути відшкодовані і в цьому випадку;

12) вчинення дій в майнових інтересах іншої особи повинні негайно припинятися, якщо стало відомо, що вони не схвалюються нею.

З початку вчинення дій в інтересах іншої особи виникають двосторонні за своїм характером зобов'язання. Особа, яка вчинила дії в майнових інтересах іншої особи без її доручення, зобов'язана:

1) за першої нагоди повідомити цю особу про свої дії (ч. 2 ст. 1158 ЦК України). Якщо ці дії будуть схвалені іншою особою, в подальшому до відносин сторін застосовуються положення про відповідний договір (доручення, зберігання);

2) вжити всіх залежних від неї заходів щодо попередження, усунення або зменшення невігідних майнових наслідків для іншої особи, якщо немає можливості повідомити про такі дії цю особу (ч. 3 ст. 1158 ЦК);

3) взяти на себе всі обов'язки, пов'язані із вчиненням цих дій, зокрема, обов'язки щодо вчинених правочинів (ч. 3 ст. 1158 ЦК);

4) негайно після закінчення цих дій надати особі, в майнових інтересах якої були вчинені дії, звіт про ці дії і передати їй усе, що при цьому було одержано (ст. 1159 ЦК).

Поняття «перша нагода» та «негайно» за своїм характером є досить оціночними, і їх зміст необхідно з'ясовувати, виходячи із звичаїв ділового обороту, засад розумності та добросовісності. За умови схвалення вчинених дій в інтересах іншої особи без доручення правові наслідки тотожні діям особи, яка їх вчиняла в межах наданих повноважень. Особа, в майнових інтересах якої були вчинені дії без її доручення, зобов'язана відшкодувати особі, яка їх вчинила, фактично зроблені витрати, якщо вони були виправдані обставинами, за яких були вчинені дії (ч. 1 ст. 1160 ЦК).

Вчинення дій в інтересах іншої особи без її доручення не можна розглядати як правочин, навіть односторонній, оскільки воля особи, яка діяла в інтересах іншої, не спрямована безпосередньо на встановлення правовідносин з особою, в чиїх інтересах здійснювалися ці дії [14, с. 318].

Право на винагороду за вчинення дій у майнових інтересах іншої особи без її доручення особа, яка вчинила ці дії, не набуває. Якщо вчинення таких дій пов'язане із завданням шкоди майновим інтересам іншої особи, відносини, які виникають, регулюються, виходячи із загальних засад недоговорної відповідальності.

В системі цивільно-правових зобов'язань вітчизняний законодавець розглядає дії, які вчиняються в інтересах іншої особи без доручення, як вид недоговорних зобов'язань. Назва гл. 79 «Вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення» викликає критичні зауваження сучасних вчених. Так, О. І. Харитонов і О. І. Харитонova, аналізуючи категорію «інтерес» в контексті цієї статті, вважають, що вдалішою була б назва глави «Вчинення дій відповідно до прагнень (бажань) іншої особи без її доручення» або «Вчинення дій із захисту майнових прагнень іншої особи без її доручення» [15, с. 98].

Оскільки відносини між сторонами у більшості випадків виникають аналогічні відносинам між довірцем і повіреною особою, більш послідовною нам уявляється позиція римських юристів, які такого роду зобов'язання розглядали як квазіконтракти, тобто зобов'язання, які виникають, начебто, із договору. Відповідно, цілком логічною виглядає і структура Цивільного уложення Німеччини, де розділ 13 «Ведення справи без доручення» розміщений після розділу 12 «Доручення і договори про ведення справ» [16].

Цивільне право – складний і динамічний суспільний інструмент, право чуйно реагує на будь-які зміни, які супроводжують наше життя, на підставі чого постійне оновлення і розвиток цивільно-правових норм являє собою об'єктивну реальність. Ефективність правового регулювання багато в чому залежить від того, наскільки адекватно і своєчасно ми реагуємо на ці виклики часу [17, с. 306].

Особа, яка діє в інтересах іншої особи без її доручення, добросовісно вважає, що виконує доручення заінтересованої особи, або впевнена, що такі дії будуть надалі схвалені. Після схвалення таких дій правові наслідки тотожні наслідкам, які мають місце при укладенні договору доручення. Як правило, саме такі наслідки і мають місце на практиці, оскільки ніхто не буде діяти в майнових інтересах зовсім сторонньої особи і нести витрати, не розраховуючи на їх відшкодування (що є цілком обгрунтовано). За правовою природою цей інститут суттєво відрізняється від інших недоговорних зобов'язань: заподіяння шкоди, безпідставного збагачення, публічної обіцянки винагороди, рятування майна, оскільки вчинення дій в інтересах іншої особи без доручення – це самостійна підстава виникнення зобов'язань. З огляду на сучасні реалії і поширеність такого явища як діяльність в інтересах іншої особи без доручення, яка у більшості випадків (за наявності певних умов) передбачає настання правових наслідків, передбачених інститутом доручення, його доцільно розмістити після глави 68 «Доручення» в окремій главі 68-1.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Українське цивільне право: навч. посіб. 3-є вид., перероб. і доп. / За ред. Ю. О. Заїки. К.: ЦУЛ, 2014. 358 с.
2. Памятники римського права: Законы XII таблиц. Институции Гая. Дигесты Юстиниана. М.: Зеркало, 1997. 608 с.
3. Цивільний кодекс Галичини: пер. з нім. М. Мартинюка, О. Павлишинець. Івано-Франківськ: Вавілонська бібліотека, 2017. 272 с.

4. Загальне цивільне уложення Австрійського імперії 1811 року // Кодифікація цивільного законодавства на українських землях: Т.1 / Уклад.: Ю. В. Білоусов, І. А. Калаур, С. Д. Гринько та ін. / За ред. Р. О. Стефанчука та М. О. Стефанчука. К.: Правова єдність, 2009. С. 1025–1149.
5. Безклубий І., Кочкодан І. Зобов'язання, що не мають ознак правової відповідальності // Відповідальність у приватному праві: монографія / заг. ред. І. Безклубого. К.: Грамота, 2014. С.154–258.
6. Цивільне право України. Особлива частина: підручник / за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. 3 вид., перероб. і допов. К.: Юрінком Інтер, 2010. 1176 с.
7. Зубар В. М. Зобов'язання, що виникають з ведення чужих справ без доручення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К., 2001. 18 с.
8. Новицкий И. Б. /Деятельность в интересе второго лица без поручения // Отдельные виды обязательств / Под ред. К. А. Граве и И. Б. Новицкого. М.: Госиздат юрид. лит., 1954. С. 335–351.
9. Венедіктова І. В. Методологічні засади охоронюваних законом інтересів у приватному праві: монографія. Х.: Нове Слово, 2011. 260 с.
10. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2-х т. 5-те вид., перероб. і допов. / за відповід. ред. О. В. Дзери (кер. авт. кол), Н. С. Кузнецової, В. В. Луця. К., 2013. Т. 2. С. 890.
11. Рішення Святошинського суду м. Києва від 5 листопада 2014 р. по справі № 2/759/2992/14. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/41482855 (дата звернення: 04.01.2019 р.).
12. Рішення Печерського суду м. Києва від 13 червня 2016 р. по справі № 757/17501/15-ц. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/58594548> (дата звернення: 04.01.2019 р.).
13. Харитонов Е. О. Обязательства, возникающие из ведения дел без поручения в советском гражданском праве: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Х., 1980. 26 с.
14. Пленюк М. Д. Підстави виникнення зобов'язальних правовідносин в механізмі правового регулювання: монографія. К.: НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПРН України, 2016. 356 с.
15. Харитонов Є. О. Цивільні правовідносини: навч. посіб. / Є. О. Харитонов, О. І. Харитонova. К.: Істина, 2008. 304 с.
16. Гражданское уложение Германии. Пер. с нем.; науч. ред. А. Л. Маковский и др. М.: Волтерс Клувер, 2004. 816 с.
17. Кузнецова Н. С. Вибрані праці. К.: ПрАТ «Юридична практика», 2014. 544 с.

Zaika Y. Actions in another's interests as ground for obligation

The article considers the issues of protection of property rights of third parties without comission. Author analyzes the conditions of occurence of obligations of compensation damages to persons acting in someone else's interest. It is proposed to consider actions in the interest of other people as a quasi-contract in the section of contract law.

Keywords: obligations, grounds for obligations, actions in another's interest, compensation of expenses.

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ ПРИЙОМНОЇ СІМ'Ї У ВІТЧИЗНЯНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

<https://doi.org/10.32849/2409-9201.2019.19.17>

Козак О. М.,

аспірантка відділу проблем приватного права НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПРН України

Увагу зосереджено на аналізі етапів еволюційного розвитку інституту прийомної сім'ї у вітчизняному законодавстві. Констатовано зародження правових форм влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, вже у княжу добу, оскільки вже в ті часи допомогу щодо опіки над сиротами надавали не лише монастирі, а й приватні особи. Встановлено перші спроби виокремлення на законодавчому рівні з-поміж інших форм влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, такої форми, як прийомна сім'я із середини XVIII ст. Акцентовується увага на спробі розробників Цивільного кодексу Східної Галичини 1797 р. розмежувати такі правові форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, як опіка та піклування, патронат, прийомна сім'я. Встановлено непоширеність сімейних форм виховання дитини в радянську добу. З середини 90-х років констатовано виокремлення на законодавчому рівні нової правової форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у прийомну сім'ю.